

Avtorica: **Marija Hribar**

Osnovna šola Cajnarje (1932–1962), 1. del

Šolski okoliš Cajnarje se je leta 1932 osamosvojil iz šolskega okoliša Sveti Vid. Veliko zaslug za ustanovitev šole imata **Jožef Rot z Gore** in **Alojzij Žnidaršič s Kruščega**. Pouk se je v Cajnarjih začel 21. novembra 1932. Šolski arhiv je bil za časa druge svetovne vojne uničen.

Najprej kot enorazrednica

Stanovsko glasilo Učiteljski tovariš je 18. februarja 1932 na prvi strani prineslo vest, da je bila ustanovljena šola Cajnarje. Šolski okoliš Cajnarje je obsegal naslednje vasi: Cajnarje, Ponikve, Milava, Kruščce, Reparje, Hruškarje, Bečaje, Hribljane, Pirmane, Ščurkovo, Štrukljeva vas, Slugovo, Kremenca, Gora in Gošič. Šola je bila ustanovljena kot enorazrednica. Delovala je v zasebni hiši Franca Zalarja v Cajnarjih na številki 2. Za potrebe šole je bila stavba, zidana pred letom 1900, nekoliko popravljena, da je »vsaj za silo odgovarjala začetnim potrebam. Na voljo sta bili dve pretesni in deloma vlažni učilnici, ki nista odgovarjali higienskim zahtevam in sta merili 66 in 45 m³.« 13. julija 1935 je Kraljevska banska uprava Dravske banovine v Ljubljani razširila šolo v dvorazrednico, za kar si je zaradi velikega števila otrok močno prizadeval učitelj Franc Fister.

Učiteljstvo od leta 1932 do 1945

Ivan Jezeršek (1904–1970), kulturni delavec, pedagog, šahist, športni delavec, športnik, učitelj iz Glinca pri Ljubljani, je bil leta 1933 iz Rovt premeščen k Cajnarjem, spomladi leta 1935 pa od Cajnarjev k Sveti Trojici; od tam pa je prišel

Franc Fister. Aprila 1937 sta praktični učiteljski izpit na Državni učiteljski šoli v Ljubljani uspešno opravila Franc Fister in **Štefanija Fister Sinkule**, ki je od aprila 1936 tudi poučevala na cajnarski šoli. Fister se je izkazal tudi kot sadjar. Pri Pirmanih so povedali: »Na leskovih palicah je šolarje učil, kako se drevo cepi. Ustanovil je sadjarsko društvo in v njegovem času so posadili veliko sadnega drevja.« Pred šolo je uredil drevesnico, ki je bila last Sadjarske podružnice, oskrbovala

pa jo je šola. Avgusta 1937 sta bila oba premeščena k Svetemu Križu (Krško). V časopisu Domoljub so po odhodu zakoncev Fister ogorčeno zabeležili: »Z žalostjo v srcu smo se poslovili od našega priljubljenega učitelja g. Fistra in njegove soproge, ki sta odšla službovat drugam. G. šolski upravitelj je bil mož na svojem mestu. Ni mu bilo dovolj to, kar mu je dela nalagal zakon, on je storil mnogo več. Posebno pozornost je posvetil gospodarski vzgoji naše kmečke mladine. V šoli in izven šole je imel pri svojem delu velike uspehe. Vedno mu bomo hvaležni učenci in starši. Naša revna šola, ki gostuje v kmečki hiši, je sedaj brez učnih moči. Davke za šolo v redu



Sl. 1: Šolski okoliši: Begunje, Gorenje Otave, Sveti Vid in Cajnarje, Slovenski šolski muzej (© SŠM)



Sl. 2: Narodna šola pri Cajnarjih 2 (© SŠM)

Avtorica: **Marija Hribar**

Osnovna šola Cajnarje (1932–1962), 2. del

Pouk se je po 2. svetovni vojni v osnovni šoli Cajnarje začel 1. novembra 1945 v hiši Alojzija Žnidaršiča na Kruščem, potem se je šola preselila v vas Hruškarje in na koncu v stavbo Kmetijske zadruge (KZ) Cajnarje. Šola se je odlikovala po visokem obisku ter motiviranosti učencev.

Šolske stavbe, učila

Kot je v šolsko kroniko zapisala takratna učiteljica **Alenka Kačič**, »prejšnji šolski prostor pri Cajnarjih št. 2 ni odgovarjal higienskim razmeram zaradi možnosti okužbe s tuberkulozo«, zato so šolo preselili. Tudi prostori na Kruščem, ki so spadali pod upravo narodne imovine, so bili neustrezni, prav tako šolska oprema, šola je bila na skrajnem robu šolskega okoliša. Zapisano je, da bodo novo šolsko zgradbo začeli graditi leta 1949. Pouk je na Kruščem potekal »do 1. junija 1952, potem pa v privatni hiši Gregorja Urbasa pri Hruškarjih (sl. 1). Tako se je šola preselila s skrajnega roba v središče šolskega okoliša.« Šoli so namenili več prostorov za učilnico, pisarno ter prostor, ki je bil prvotno »spalnica«. V šolskem letu 1954/55 je zabeleženo, »da se je dokončno rešilo vprašanje gradnje. Odkupili smo zemljišče in naročili izdelavo načrta za šolo, ki bo še to leto dokončan.« Šolsko sobo so opremili z novim pohištvom, nabavili so nove peči za šolsko sobo in učiteljevo stanovanje ter učila: radijski sprejemnik, mikroskop, zbirko škropiv, modele cepljenja, orodja za ročno delo. V šolskem letu 1955/56 je bil dokončno izdelan načrt za gradnjo nove šole, stal je 240.000 dinarjev. Gradnje pa niso mogli začeti, ker ni bilo finančnih sredstev. Nabavili so zemljevid Evrope, šolsko računalno in nagačenega kragulja. Občinski ljudski odbor (ObLO) Cerknica jim je podaril orodje za ročno delo, ObLO Ljubljana pa zemljevid Slovenije.

Šola je bila povezana z dogajanjem v KZ Cajnarje, ki se je združila s KZ Žilce; ta je s tem pridobila tudi cajnarsko administrativno osebje, upravo. Učiteljica **Alojzija Vidrih** je v šolsko kroniko za leto 1958/59 zapisala: »Obe šoli (Cajnarje in Žilce) nimata svojega lastnega poslopja. Za gradnjo ene kot druge ni sredstev. Če bo uprava KZ še v Žilcah, potem bo nujno, da se za šolo Žilce sezida novo poslopje, ker je šola sedaj v prostorih KZ, naši prostori pa bi bili v letos dograjeni stavbi (last ObLO in KZ). Če pa bi bila uprava KZ pri Cajnarjih,



Sl. 1: Osnovna šola Cajnarje je gostovala v vasi Hruškarje od junija 1952 do novembra 1960, Zgodovinski arhiv Ljubljana. (© ZAL)

potem bo nujno potrebno poslopje za našo šolo, šola Žilce pa bi še naprej gostovala v prostorih KZ. Gordijski voz. Kdo ga bo presekal, kako? Za zdaj ima šola pripravljen le prostor za gradnjo ter načrt, ki pa je ne ve se kje. Del šolskega prostora je že zasajen z drevesi. Najbrž pa bomo še nekaj časa gostovali kar v tej stavbi, ki je last Gregorja Urbasa (ki pa je nacionalizirana).« 28. novembra 1960 so bili v združnem domu Cajnarje (sl. 2) »izročeni svojemu namenu novi šolski prostori.«

Učiteljstvo

Na šolo je bil 26. oktobra 1945 za učitelja tečajnika pripravnika imenovan **Roman Gorjan**, 1. novembra 1945 pa učiteljica tečajnica pripravnica **Anica Meden**, ki pa je bila 10. decembra 1945 prestavljena k Svetemu Vidu. 8. decembra 1945 je bila na cajnarsko šolo premeščena in za začasno upraviteljico določena **Alenka Kačič**, ki je na šoli poučevala že pred drugo svetovno vojno. 28. maja 1946 je na šoli uspešno opravila praktični učiteljski izpit. V šolskem letu 1946/47 je prišlo do nekaterih sprememb, saj je bil **Roman Gorjan** prestavljen na osnovno šolo Sveti Duh na Blokah. Na njegovo mesto je prišla Friderika Zupan, ki je bila premeščena s šole v Bezuljaku. Alenka Kačič je bila marca 1948 imenovana za pomožno



Sl. 2: Stavba nekdanje KZ Cajnarje, v kateri je delovala šola od novembra 1960 do junija 1962, šolski prostori so bili na desni strani. (© MH)



Sl. 5: Spričevalo odlične učenke Nataše Vukičević za šolsko leto 1961/62. (© MH)

silno otežkočeno. Od učitelja zahteva mnogo priprav in iznajdljivosti. Kljub temu je pouk potekal normalno in uspeh je bil zadovoljiv.« Od 30 učencev jih je bilo v tem letu devet odličnih, šest prav dobrih, deset dobrih, en zadosten in štirje nezadostni. Nataša Zakrajšek, Reparje, se spominja prvega in drugega razreda v OŠ Cajnarje (sl. 5): »V prvem razredu me je poučeval Jože Godejša, v drugem pa Ivan Godec, ki je zatem odšel k vojakom. Pouk je potekal v dopoldanski in popoldanski skupini. Vsak četrtek smo imeli športni dan. V tretji razred sem že hodila v šolo v Begunje, vozil nas je avtobus.«

Praznovanja, izleti, pogozdovanje

Že v šolskem letu 1945/46 so učenci in učitelji organizirali ter izvedli več proslav, ob odprtju šole 29. oktobra 1945 z nagovorom učitelja Romana Gorjana, prav tako za Prešernov dan 8. februarja in 8. marca 1946 z nagovorom Alenke Kačič ter programom, ki so ga izvedli otroci. 19. marca 1946 so praznovali Titov in Stalinov god. 29. novembra 1946 so šli na Koščakov vrh in Otave, 21. marca 1946 pa na poučno ekskurzijo na Cerknisko jezero. Meseca junija 1946 je šel prvi oddelek na Stražišče, drugi pa na Bloke, kjer so si učenci ogledali letališče. Na praznovanju »novoletne jelke« 31. decembra 1948 so bili obdarjeni vsi učenci s pecivom, knjigami in šolskimi potrebščinami, najpotrebnejši tudi z obleko. Otroci višje skupine so pogozdovali maja 1949, posadili so 500 smrečic. Konec šolskega leta 1949 so odšli na izlet v Opatijo, kjer so učenci prvič videli morje in se vozili z ladjo. Septembra 1949 so obeležili »teden železnic«, saj so praznovali 100. obletnico njenega nastanka, »teden knjige«, v katerem so poudarjali pomen branja dobrih knjig in nabirali naročnike za mladinske liste, ter »teden matere in otroka«. V mesecu oktobru istega leta so zaznamovali »teden gasilstva«, »teden pogozdovanja«,

v katerem so pod nadzorstvom učiteljice posadili tisoč smrečic, meseca novembra pa »teden Rdečega križa« in »teden varčevanja«, v katerem so učencem razložili pomen varčevanja.

Konec maja in začetek junija 1950 so obeležili »protituberkulozni teden« in otrokom predstavili nevarno širjenje tuberkuloze ter jih opozarjali na red in snago. Maja 1950 je v Kulturnem domu v Novi vasi potekal kulturno-prosvetni tekmovalni nastop, ki so se ga udeležili pionirski odredi iz šol Cajnarje, Sveta Trojica, Sveti Duh in Nova vas. »Ker so vsi odredi brezhibno nastopili, ni bilo mogoče priznati zmage nobenemu odredu.« Oktobra 1950 so obeležili »teden tehnike« in »teden cest«, na katerem so opozarjali na pomembnost vzdrževanja cest.

Na Prešernov dan leta 1952 je prvič »zagorela električna luč v šoli«. 18. aprila 1952 je bila za učence kino predstava s poučnimi filmi o pridelovanju hmelja in lanu ter splavarjenju lesa na Švedskem, 16. maja so si učenci ogledali film Kekec v Cerknici, kar je bilo imenitno, saj večina od njih še nikoli ni videla zvočnega filma. 25. maja 1952 »se je pri Cajnarjih vršila velika proslava ob priliki otvoritve elektrifikacije. Zagorela je luč v 23 naseljih. Na proslavi je sodelovalo gledališče za Slov. Primorje z igro Naša kri.«

Leta 1953 je bil pred zaključkom šolskega leta organiziran dvodnevni izlet na Gorenjsko, ogledali so si tudi Ljubljano. Med šolskim letom so si učenci ogledali razne poučne filme: Predelovanje lanu, Lesna industrija, Izdelava svinčnikov, Peka kruha, Izdelava tračnic itd.

V šolskem letu 1953/54 so učenci v šolski sobi postavili zasilni oder, pionirska dramska skupina je nastopila z igrico Sreča. Tudi v tem šolskem letu so otroci šli na izlete: na Klin, k Svetemu Vidu in Sveti Trojici. V kroniko so zapisali, da daljših izletov ni možno organizirati, ker primanjkuje



Sl. 6: Učenci osnovne šole Cajnarje in učitelj Zoltan Železen na potovanju po domovini, šolsko leto 1955/56, hrani ZAL.

denarnih sredstev. 31. decembra 1954 so uprizorili igro Jelka žari v dveh predstavah; na popoldanski so bili obdarjeni predšolski in šolski otroci, na večerni pa starejši. Meseca maja so obiskali Postojno in Postojnsko jamo, junija pa Opatijo in Reko. Ob zaključku šolskega leta so s sodelovanjem mladine uprizorili igro Sestrin varuh v dveh predstavah, na željo občinstva so gostovali tudi pri Svetem Vidu.

Tudi 31. decembra 1955 so priredili »novoletno jelko« z igrico Novoletno darilo. Obiskal jih je dedek Mraz, ki je obdaril otroke. Za prvomajske praznike leta 1956 so pripravili kres na Okroglici, proslavo pa zaključili z rajanjem ob ognju.

Ob zaključku šolskega leta so se odpravili na daljše potovanje in si ogledali: Ljubljano, Maribor, Rogaško Slatino, Zagreb (sl. 6). Sredstva za izlet so učenci delno prispevali sami, delno pa so jih pridobili s skupnim delom (pogozdovanje, sekanje drv za šolo itd.).



Sl. 7: Učenci višje stopnje osnovne šole Cajnarje in učitelj Zoltan Železen, šolsko leto 1955/56, hrani ZAL.

Ob koncu šolskega leta 1957 so bili učenci nižje skupine v Postojnski jami, učenci višje pa na Rabu, kjer so obiskali pokopališče. »Tu so nekateri otroci videli grobove svojih očetov in vaščanov.«

V šolskem letu 1958/59 so učenci odšli na več krajših izletov: v Žilce (tekmovanja), v Otave (igre in veselje v naravi), na Rakitno (šahovsko tekmovanje), v Rakov Škocjan, na Cerknisko jezero, na Nanos, v Postojno (ogled muzeja), v Cerknico (ogled drevesnice, gospodinjska razstava). Za daljše izlete denarja ni bilo.

Pionirska in mladinska organizacija sta bili zelo aktivni. Mladinska je uprizorila Linhartovo veseloigro Županova Micka. Sami so izdelali kulise. Gostovali so tudi na Rakitni in Velikih Blokah. Višja skupina je obiskala Istro (Piran, Koper, Rovinj, Pula, Reka). Tudi v šolskem letu 1959/60 je bilo več proslav: ob začetku šolskega leta, 29. novembra, novo leto, 8. marec, 1. maj, 25. maj, zaključek šolskega leta. Učenci so si ogledali Iški Vintgar, Postojno (muzej, jama, grad), Idrijo (rudnik, muzej, grad, ribogojnica, slikarska razstava, čipkarska zadruga), Cerkno (ETA, mlekarna, partizanska bolnišnica Franja), Ljubljano (splošen ogled mesta, grad). Mladina je

pripravila in izvedla igro Ad acta. Pripravili so oder, izdelali kulise. Dobljeni denar so darovali za knjižnico KZ Žilce. V šolskem letu 1960/61 so obiskali sprevod dedka Mraza v Ljubljani, ogledali so si Postojnsko jamo in Opatijo. Posebej slovesno je bilo 28. novembra 1960, saj je šola dobila nove prostore v združenem domu. V novi dvorani so učenci pripravili proslavo. Nastopila je tudi folklorna skupina mlajših učencev, »ki so v lepih narodnih nošah izvajali narodne ples«.«

Materialna pomoč učencem, mlečna kuhinja

V šolskem letu 1945/46 je »ameriški RK 36 otrok obdaril s čevlji, 40 z zvezki, vse pa s šolsko lekarno. Pionirji z Bleda so poslali 40 zvezkov.« Rdeči križ je novembra 1946 »poslal volno, 7 dekliskih hlač, 3 obleke, 1 plašč, 8 zobnih ščetk, 4 kose mila, 16 zvezkov in 58 svinčnikov, decembra 11 kg sladkorja, ki smo ga razdelili à ¼ kg. Februarja 1947 je poslal 5 suknjičev, 15 puloverjev in 10 parov čevljev, marca 5 l ribjega olja, ki so ga razdelili à ½ l. V okviru socialno zdravstvenega skrbstva so bile junija 1947 poslani štiri učenke v zdravstveno kolonijo v Predvor pri Kranju. Po šesttedenskem bivanju v koloniji, so se vrnile močno okrepljene.«

Mlečna kuhinja je začela delovati 3. januarja 1949. »Otroci so prejeli gorko malico: kakao, kruh in konzerve. Južino je prejelo 35 otrok.« V naslednjem šolskem letu je malico prejelo 25 otrok, prav toliko tudi v šolskem letu 1950/51. Učenci so dobivali kruh, sir, kavo ali kakav. Hrano so prejeli od socialnega skrbstva v Postojni v okviru MDF (Mednarodni dečji fond), ki je bil pod okriljem OZN. V šolskem letu 1951/52 ni bilo mogoče dobiti kuharice, zato je vse leto otrokom kuhala učiteljica Franja Sirknik. Tudi leta 1954 je delovala šolska mlečna kuhinja. »Vsi otroci so redno dobivali toplo ali mrzlo malico: maslo, mleko,

salamo, sir, marmelado in kruh – izmenoma.« **Lojzka Vidrih** je za leto 1960 zapisala, da so vsi učenci prejeli malico, ki so si jo pod nadzorstvom občinskega Rdečega križa pripravljali otroci sami, potem pa kuharica **Franca Pavlin** s Kremence.

Učiteljska, šolarska in ubožna knjižnica

V šolskem letu 1945/46 je učiteljska knjižnica štela 227 knjig, predvsem s pedagoškimi, političnimi, poučno-znanstvenimi in leposlovnimi vsebinami, šolarska knjižnica pa 83 knjig s poučno-znanstvenimi in leposlovnimi vsebinami ter 57 knjig za ubožne. V naslednjem šolskem letu so kupili 11 knjig za učiteljsko knjižnico in dve knjigi za šolarsko. »Iz podporne knjižnice je bilo odvzetih 18 začetnic, darovanih primorskim otrokom.« Učiteljska knjižnica je leta 1952 štela 295 knjig, šolarska 103, ubožna 60 knjig, leto pozneje pa je bilo 319 knjig v učiteljski knjižnici, število knjig v šolarski knjižnici je ostalo enako kot prejšnje leto.

Literatura in viri:

1. Šolska kronika Državne osnovne šole v Cajnarjih, 31. junij 1946 do 7. avgusta 1961
2. Nataša Zakrajšek, ustno, Reparje, 17. november 2023
3. Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL)